

ФРАЗЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВЧИНКІВ ЛЮДИНИ (на матеріалі історичного роману у віршах «Берестечко» Ліни Костенко)

Анотація. Стаття присвячена опису фразем української мови на позначення вчинків людини на матеріалі історичного роману у віршах «Берестечко» Ліни Костенко. Унаслідок проведеного дослідження авторка доходить висновку про те, що саме фразеологічні одиниці на позначення вчинків людини здатні фіксувати й передавати великий обсяг етнокультурного досвіду народу.

Ключові слова: фраземи, фразеологічні одиниці, вчинки людини, ментальні риси, національно-культурна інформація, етнокультурний досвід.

У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. спостерігається посилення уваги дослідників до проблем фразеології. Питання семантики фразеологічних одиниць були в полі зору І. Чередниченка, Л. Скрипник, М. Демського, М. Алефіренка, Л. Боярової, О. Левченко; в історичному плані ФО досліджувались у роботах Л. Коломієць та О. Юрченка. На матеріалі російської мови вивчення фразеології відбувалося у працях В. Виноградова, В. Мокієнка, О. Молоткова, В. Телії, М. Шанського, В. Жукова [див., напр.: 13; 15; 17 та ін.].

Як складник художньої мови творів представників української літератури фразеологія розглядалася в студіях Л. Авксентьєва, В. Білоноженко, І. Гнатюк, Н. Зубець, Л. Скрипник, В. Ужченка, В. Чабаненка, М. Коломійця, Ю. Прадіда, С. Бирик, А. Супрун, Ю. Кохана, В. Папіш, Н. Бабич, Н. Венжинович [див., напр.: 1; 2; 4 – 8; 16; 20 та ін.].

Дослідницький інтерес до вивчення фразеологізмів у художніх творах митців слова засвідчує, що фразеологія як матеріал для вдосконалення культури береже кращі зразки індивідуально-авторської письменницької майстерності. Вивчення фразеологічної системи української мови на рівні творів художньої літератури дає змогу з'ясувати активні процеси в різних функціональних умовах, простежити стилістичний потенціал оказіональних трансформацій ФО, осмислити глибинні взаємозв'язки їхньої семантики і прагматики. Посилення інтересу науковців до проблем лінгвістики тексту зумовлює необхідність розгляду питань, пов'язаних із функціями і текстотворчими можливостями фразеологічних одиниць у художніх текстах.

І. Гординська зазначає, що художній текст є специфічним філологічним засобом осмислення буття. Об'єктивна реальність світобудови перебуває в основі відтвореної автором реальності й втілюється в усій його мовній палітрі, в тому числі й у семантиці фразеологічних одиниць [9, с. 4].

А. Васи́на підкреслює, що фразеологізми однією зі специфічних рис кожної мови. На її думку, вони набагато виразніше, ніж окремі слова, розподіляються в певних структурно-функціональних стилях, виявляючи свою приналежність до кожного з них, а також до сфери усного чи писемного мовлення, мають більш яскраве експресивне чи емоційне забарвлення [3].

Як і Л. Скрипник, вважаємо, що естетична роль фразеологічних одиниць у художній літературі зумовлена їх природною образністю й емотивністю, а також умінням автора відібрати потрібний матеріал і ввести його в текст, підпорядкувати авторському задумові. Фразеологічні одиниці, порівняно зі словами, як зазначає Л. Скрипник, є виразнішими з емоційно-експресивного погляду [17, с. 10].

Посилення інтересу науковців до проблем лінгвістики тексту, на думку А. Васи́ної, зумовлює необхідність розгляду питань, пов'язаних із функціями фразеологічних одиниць у художніх творах [3].

У художньому творі будь-яке слово може стати виразним, здатним збільшити комунікативну значущість висловлювання за рахунок вираження суб'єктивної модальності, емоційної реакції на ситуацію всього висловлювання або його частини. Але саме фразеологічні одиниці в художніх текстах є одним із невичерпних джерел посилення експресивності, тому вони набувають особливої естетичної значимості [9, с. 25].

Ф.П. Медведєв стверджує, що фразеологічна одиниця, виступаючи як компонент будь-якого тексту, тісно пов'язана з контекстом твору. Тільки у контексті та живому мовленні вона виявляє повною мірою свій зміст. Аналіз її в ізоляції від контексту малоєфективний, він не забезпечує розкриття глибини її семантики, оскільки фразеологізм здебільшого вступає у складні смислові стосунки з певним контекстом і залежить від нього. Залежно від змісту контексту, рідше від окремого слова чи словосполучення, фразеологічна одиниця набуває

відповідного звучання. Зміна структури та лексичного складу (трансформація) сприяє ще тіснішому зв'язкові її зі словами контексту. Внаслідок цього фразеологізм утворює з контекстом єдину змістову цілісність. Якщо слово в контексті може бути нейтральним, то цього аж ніяк не можна категорично сказати про фразеологічну одиницю. Наприклад, ідіоми в художньому творі завжди мають експресивний характер. Вивчаючи функціональні особливості фразеологізмів, неминує слід звертатися до аналізу структури контексту [14, с. 43 – 44].

В. Білоноженко зазначає, що фразеологічна одиниця поза текстом становить абстрактну схему, яка в кожному конкретному випадку наповнюється особливим, властивим лише цьому контексту змістом [2, с. 72 – 73].

Отже, дослідження мовленнєвої реалізації фразеологізмів неможливе без урахування ролі контексту, з яким безпосередньо пов'язана точність сприйняття семантики й використання фразеологічних одиниць. Як зазначає Ю. Кохан, загальновизнаною є думка про взаємодію фразеологічних одиниць і контексту. Як контекст впливає на фразеологізми, роблячи можливими їх оказіональні зміни, так і трансформовані фразеологічні одиниці впливають зворотно на контекст, тим самим посилюючи його експресивність, емотивність, інформативність [12, с. 216].

Необхідною умовою дослідження функціональних властивостей фразем у мові того чи іншого письменника є аналіз конкретних текстів. Художні тексти вирізняються особливим широким підбором і характером використання мовних засобів, які підпорядковуються основним естетичним, комунікативним, впливовим завданням – образно, емоційно, оцінно відтворювати об'єктивну дійсність через художні образи за допомогою мови. Серед зображально-виражальних засобів таку функцію виконують фразеологізми. Функція фразем у мові художніх творів зумовлена двома основними факторами: лінгвістичними властивостями самої одиниці й запрограмованою письменником ситуацією. Вивчення ізольованої фразеологічної одиниці не дає певної уяви про різноманітні зв'язки, у які вона вступає в тексті. Саме тому важливо розглядати фраземи в аспекті контекстної реалізації як умову їх повноцінного функціонування [9, с. 25 – 26].

Вузкий контекст – це словесне оточення фразеологічної одиниці, у якому реалізуються її синтаксичні й граматичні зв'язки, семантико-стилістичні властивості. Як правило, це фраза – висловлювання, що має закінчену думку, певну синтаксичну структуру і належить одній дійовій особі чи автору. Широкий контекст – це частина тексту, що розкриває причини авторського вживання конкретної фраземи, її смислове навантаження. Контекст сприяє найефективнішому вияву семантики цих мовних одиниць, творить умови

для нової сполучуваності. Традиційний фразеологізм може опинитися у незвичному для нього контекстному оточенні, що може призвести до виникнення нових відтінків у значенні. Контекст розкриває широке поле можливостей для різних видів трансформацій, градації, виникнення системних зв'язків, є способом фіксації некодифікованих одиниць, які характерні для загальнонаціональної мови, але поки що не зафіксовані лексикографічними джерелами [20, с. 388].

Актуальність нашої роботи зумовлена недостатністю досліджень фразеологічного багатства історичного роману у віршах Ліни Костенко «Берестечко».

Справжнім художником слова є шанована в народі поетеса Ліна Костенко, яка постійно й наполегливо працює над удосконаленням власної художньої майстерності. У кожного її тексту свій “аромат епохи” – свої особливості передачі часу і місця подій. Роман «Берестечко» присвячений одній із найбільших трагедій української історії – поразці у битві під Берестечком, яка повинна була навчити українців необхідності переборювати невдачі [10, с. 1].

Цей твір належить до жанру гомоцентричного роману (основна увага акцентується на суб'єктивному сприйнятті героїв), у ньому відсутній наскрізний сюжет, оповідь ведеться від першої особи, як своєрідний роздум, спогад гетьмана, підкреслюється асоціативне розгортання думки. Поетеса прагне зануритися в душу Богдана Хмельницького, зрозуміти його як унікальну особистість, пізнати його екзистенцію. Використання у творі фразеологічних зворотів різного типу допомагає письменниці передати всю складність світовідчуття головного героя [22, с. 293].

У запропонованій статті представимо найбільш репрезентативні фразеологічні одиниці зазначеної тематичної групи. Зокрема:

Бити на сполох – ‘сповіщати про небезпеку, подавати сигнал тривоги; виявляти занепокоєння, тривожитися, переживати’ [СФУМ, с. 29]; *Сполох: бити / ударити на сполох* – ‘сповіщати про небезпеку, подавати сигнал тривоги. Первісно про удари дзвону, який у минулому скликав народ, сповіщав про пожежу, напад ворогів’ [ФС, с. 197]; *бити на сполох* – ‘подавати сигнал тривоги, сповіщати про небезпеку і т. ін.’ [СУМ, I, с. 169].

У тексті:

Скликаю вас. Над цим не владен ворог.

Почуйте слово з-під мого пера!

Простіть мені, що знову б'ю на сполох.

На Благовіст ще, люди, не пора [11, с. 151].

Брати бика за роги – ‘починати діяти з головного, енергійно, рішуче’ [СФУМ, с. 38]; *брати / взяти бика (вола) за роги* – ‘діяти рішуче, починаючи з головного’ [ФС, с. 10]; *брати (взяти) бика за роги* – ‘діяти рішуче, не гаючись, починаючи з найважливішого’ [СУМ, I, с. 165].

У тексті:

Ми вже їх брали як бика за роги –
німецьким штибом ставлені війська [11, с. 8].

Вдарити чолом – 1. шанобливо вклонитися, привітавшись до кого-небудь, запрошуючи когось або прощаючись з кимсь. 2. кому. Попросити кого-небудь про щось' [СФУМ, с. 55]; Чоло: бити чолом, заст. '1. Кому, перед ким. Просити. 2. кому. Виразити шану кому-небудь'. За давньоруським звичаєм, той, хто про щось просив чи когось вітав, низько нахилився, нахилиючи й голову; чоло – лоб [ФС, с. 215].

У тексті:

Прийшло їх двіста. *Вдарили чолом.*
Розбили табір ген по оболоні.

Вже сховався сонця золотий шолом,
як знов у лузі заіржали коні [11, с. 152].

Викинути з голови – викинути / викидати з голови (з пам'яті, з думки і т. ін.) кого, що. – 'перестати думати про кого-, що-небудь, забути когось, щось' [СФУМ, с. 73]; викинути / викидати з голови (з пам'яті і т. ін.) кого, що – 'переставати думати про кого-, що-небудь; відмовитися, забути' [ФС, с. 32]. Пор.: викидати (викинути) з голови (з серця і т. ін.) кого, що – 'забувати, не думати про кого-, що-небудь' [СУМ, I, с. 405].

У тексті:

В ніч перед боєм щоб така наруга!
З таким лицем як стать під короги?!
Та щоб якась там жінка недолуга! –
ти гетьман чи ти хто? Та *викинь з голови!*
[11, с. 63].

Втрапити до тенет – 'попасти (попастися, потрапити і т. ін.) / попадати (попадатися, потрапляти і т. ін.) в тенета (у пастку, в хомут, у сильце, в капкан, у павутину і т. ін.), перев. чий (чий, чий, чие), які (яку, який, яке). Опинитися у скрутному становищі, в несприятливих умовах' [СФУМ, с. 542].

У тексті:

Моя ганьба, моя провина.
Щоб *втрапить до* таких *тенет!* [11, с. 17].

Вухом не вести – [і] вухом не вести / не повести. 'перев. кого. Не виконувати наказу, прохання, волі кого-небудь; зовсім не слухати; зовсім не звертати уваги, не реагувати, не зважати на що-небудь' [СФУМ, с. 60]; [І] вухом не вести / не повести. Зовсім не звертати уваги, не реагувати, не зважати на що-небудь' [ФС, с. 26]; І (навіть) вухом не вести – 'не звертати ніякої уваги, бути зовсім байдужим' [СУМ, I, с. 790].

У тексті:

А ці уже і *вухом не ведуть.*
Мед-пиво п'ють і по-чужинськи чешуть.
А ці уже і матір продадуть,
І Україну по світах обрешуть [11, с. 81].

Дивитися згори вниз – 'дивитися (поглядати) згори (зверху) вниз (звисока, зверху) на кого. Зневажливо, зверху ставитися до кого-небудь' [СФУМ, с. 198]; дивитися згори [вниз] на кого –

ставитися до кого-небудь зверху, із зневагою [СУМ, III, с. 519].

У тексті:

А він, з болота витягнутий возом,
тепер *дивився* вже *згори вниз.*
А що б піти до голови по розум, –
кого рятуєш? Ворога?! Спинись! [11, с. 78].

Доводити до пуття – доводити / довести до пуття. '1. що. Здійснювати якусь роботу на належному рівні до її повного завершення. 2. що. Здійснювати, успішно виконувати що-небудь, справлятися з чимсь. 3. кого. Наставляти, повчати кого-небудь' [СФУМ, с. 212]; доводити (довести) до пуття (до ладу): '(що) робити як слід, як треба що-небудь (кого) ростити, виховувати, допомагати кому-небудь досягти певного становища в суспільстві' [СУМ, II, с. 336].

У тексті:

Коли я вже піднявся того труду –
народ зібрати під свою оруду,
то покладу на це усе життя,
а *доведе* це діло *до пуття!* [11, с. 154].

Допекти до живої рани – допикати (дошкуляти, діймати і т. ін.) / допекти (дошкулити, дійняти і т. ін.) до живих печінок (до живого, до [живого] серця і т. ін.) кого і без додатка. Дуже зачіпати, боляче вражати кого-небудь, торкаючись чогось найбільш болючого [СФУМ, с. 215].

У тексті:

Вже *допекли* нас *до живої рани.*
Деруть податки з поля, двору, стріх.
Цькують людей. Здають в оренду храми.
І мову нашу мають для зловтих [11, с. 123].

Задавати хлосту – давати (задавати) / дати (задати, всипати і т. ін.) хльосту (хлосту, хльору і т. ін.) кому і без додатка. Бити кого-небудь, жорстоко розправлятися з ким-небудь [СФУМ, с. 182]. Пор.: дати (всипати, завдати) хлосту (хлосту) – відшмагати, побити кого-небудь [СУМ, XI, с. 88].

У тексті:

Настав мій час, і я *задав* їм *хлосту.*
Хіба я раб, щоб жити з їх щедрот?
Для них я – вождь збунтованого хлопства.
Для мене я – замучений народ [11, с. 93].

Застромити ніж в спину – встромити (дати, всадити і т. ін.) ніж (ножа) в спину кому, несхв. Вчинити, зробити щось підступне щодо кого-небудь [СФУМ, с. 133]. Пор.: встромити (всадити, дати) ніж (ножа) в спину (в серце) кому. Вчинити, зробити щось підступне по відношенню до кого-небудь [ФС, с. 120].

У тексті:

Бо що ж гетьманство з тим його величчям?
Високу душу теж стрясає дріж
Бо я стояв до ворога обличчям.
а жінка *в спину застромила ніж* [11, с. 62].
Зачепитись за вербу – 'заподіяти собі смерть, повиситись'. Ця фразема не фіксується словниками.

У тексті:

Щоб ця татарочка, як птичка,
тряслася, вп'явшись у гарбу?

Щоб ця чадра з такого личка
десь *зачепилась за вербу?* [11, с. 18].

Зібрати себе докупи – ставати зібраним, цілеспрямованим. Цей фразеологізм такому вигляді не фіксується словниками.

У тексті:

Не влади прагну. Смерті чи спокути.

Але ж пустеля з цих дрімотних веж!

Вона мені: – *Збери себе докупи,*

тоді і військо, гетьмане, збереш [11, с. 149].

Зоставатися в дурнях – залишати (зоставляти, лишати) / залишити (зоставити, лишити) в дурнях *кого*. Ошукувати, перехитрювати *кого-небудь*, ставлячи його в незручне, смішне становище [ФСУМ, с. 247]. Пор.: залишити (зоставити) в дурнях (дурнем) одурити *кого-небудь*, поставити в ненормальне, смішне становище [СУМ, II, с. 438].

У тексті:

...Колись в огидне зборище лакуз,
розхриставшись в своїх святих обуреннях,
я кинув серце, як чирвовий туз,

єдиний козир. І *зостався в дурнях* [11, с. 40].

Зробити швайку з лемеша – зробити з лемеша швайку (пшик). Досягти мізерних результатів при великих можливостях, затратах [СФУМ, с. 272].

Пор.:

леміш: зробити з лемеша швайку (пшик). Досягти мізерних результатів при великих затратах. На основі анекдоту про коваля, який взявся скувати лемеша, але через невміння змарнував так багато заліза, що його залишилося лише не швайку (а коли гартував, то тільки почув «пшик») [ФС, с. 96]. Пор.: зробити з лемеша швайку. Пор.: звести з лемеша на швайку – ‘досягти мізерних результатів’ [СУМ, IV, с. 476].

У тексті:

Заповідалось не велике.

Прозрінням повнилась душа.

Кого любив? І що накликав?

Таке *зробив* – як *швайку з лемеша* [11, с. 115].

Ловити на гарячому – ввіймати (піймати, спіймати, зловити, застукати *і т. ін.*) / ловити на гарячому *кого*. Викрити *кого-небудь*, підстерігши його на місці злочину або на чомусь осудливому, протизаконному і т. ін. [СФУМ, с. 128]. Пор.: Гарячий: ввіймати / ловити на гарячому [учинку] *кого*. Викрити *кого-небудь* на місці злочину. Гарячий – тут, очевидно, «тільки що зроблений» [ФС, с. 29]. Пор.: Ввіймати (спіймати, зловити, застукати і т. ін.) на гарячому – застати на місці злочину, викрити злочин. Зловживання [СУМ, II, с. 37].

У тексті:

ЦІЙ ВІДЬМІ Я БАГАТОЧИМ ЗАВДЯЧУЮ.

Я вже її не маю за чужу.

У Польщі палять відьм.

В нас *ловлять на гарячому*.

А я в повазі при собі держу [11, с. 133].

Обливати брудом – обливати (обкидати, поливати *і т. ін.*) / облити (обкидати, полити *і т. ін.*) брудом (болотом, грязюкою *і т. ін.*) *кого*. Несправедливо звинувачувати *когось* у чомусь; обмовляти, неславити, ганьбити [СФУМ, с. 450].

У тексті:

Як я втомився бути все на людях!

Важке це діло – влада, булава.

То вони люблять, то вони не люблять.

Та всяк тебе ще й *брудом облива* [11, с. 100].

Одвертати очі – У словниках фіксуються варіанти цього фразеологізму.

відводити / відвести очі. 1. *від кого – чого*. Переставати дивитися на *кого-*, *що-небудь*. 2. *кому, від кого*. Навмисне відволікаючи увагу від *кого-*, *чого-небудь*, обдурювати *когось* [СФУМ, с. 97]. Пор.: відводити (відвести) очі: а) переставати дивитися на *кого-*, *що-небудь*; змінювати напрям зору [СУМ, I, с. 565].

У тексті:

Весь табір чув. Горлалі ж до півночі.

Умисне брали гетьмана на глум.

Пушкар, Джеджалій *одвертали очі*.

Хапавсь за шаблю, аж білів, Богун [11, с. 62].

Піднімати на душі – словниками фіксується варіант цієї фраземи:

піднімати (підіймати, підносити *і т. ін.*) / підняти (підійняти, піднести *і т. ін.*) *дух кому і без додатка*. Надхити, підбадьорювати *кого-небудь* [СФУМ, с. 511].

У тексті:

Бо ми такі. Ми прості. Ми в кожусі.

Не знаєм як. Не звикли до свобод.

То треба ж якось *піднімати на душі*,

а не в болото втоптувать народ! [11, с. 120].

Плести сіті – наставляти (розкидати, розставляти, плести *і т. ін.*) / наставити (розкинути, розставити *і т. ін.*) [свої] тенета (сіті, пастки, силця *і т. ін.*). Підступними діями, хитрощами, лестощами і т. ін. намагатися підкорити собі *кого-небудь*, заволодіти кимсь, домогтися свого [СФУМ, с. 426]. Пор.: наставляти (розкидати і т. ін.) / наставити (розставити і т. ін.) [свої] тенета (сіті, пастки і т. ін.) на *кого і б/д*, із спол. щоб. Підступними діями намагатися підкорити собі *кого-небудь*, заволодіти кимось [ФС, с. 201]. Пор.: сплітати (сплести) сіті (сітку), навколо *кого і без додатка*; Сплітати (сплести) павутиння над ким – чим – інтригуючи проти *кого-небудь*, намагатися скомпрометувати [СУМ, IX, с. 541].

У тексті:

Та все *плетуть* якісь підступні *сіті*,

та все лаштують засідки мені.

Не був безпечен вже ніде на світі –

ні дома в себе, ні в Чигирині [11, с. 90].

Подарувати життя – подарувати життя (*рідше* життям) *кому*. Залишати живим, помилувати *кого-небудь* [СФУМ, с. 528].

У тексті:

– Виходь, – каже – з тої річки,

кидай косу тую,

Подарую тобі життя

й шаблю золотую! [11, с. 46].

Розбивати глек – розбити (побити) глек (глека, горщик, горщика, макітру і т. ін.) з ким, рідше між ким і без додатка. 1. Розірвати, порушити дружні стосунки; посваритися. 2. Розірвати шлюбні зв'язки; розлучитися [СФУМ, с. 603]. Пор.: розбити (побити) глек (глека, горщик і т. ін.). 1. Посваритися. 2. Порвати сімейні узи, розлучитися [ФС, с. 30]. Пор.: глек розбити – посваритися [СУМ, II, с. 81].

У тексті:

Вона ж дурепа, вона ж овечка.

Нема чого й *розбивати глек*.

Але якщо вже стрибати в гречку,

то хай би в гречці хоч добрий грек! [11, с. 64].

Розколихати духа – ‘надихати, запалювати, підбадьорювати кого-небудь’. Цей фразеологізм не фіксується словниками.

У тексті:

ОСЬ Я ТУТ П'Ю ГОРІЛКУ-ЗАПРИДУХУ.

А може, хай вже гетьманує він?

Той вміє так *розколихати духа*,

що Україна загує як дзвін [11, с. 44].

Ставати обличчям – повертатися (обертатися, ставати) / повернутися (обернутися, стати) обличчям (лицем) до кого – чого. Спрямовувати свою увагу на кого-, що-небудь [СФУМ, с. 525]. Пор.:

повертатися (ставати і т. ін.) / повернутися (стати і т. ін.) обличчям (лицем) до кого, чого. Спрямовувати свою увагу на кого-, що-небудь [ФС, с. 129]. Пор.: повертатися (повернутися, ставати, стати і т. ін.) обличчям до кого – чого – спрямовувати свою увагу на кого-, що-небудь [СУМ, V, с. 525].

У тексті:

БО ЩО Ж ГЕТЬМАНСТВО З ТИМ ЙОГО
ВЕЛИЧЧЯМ?

Високу душу теж стрясає дріж

Бо я *стояв* до ворога *обличчям*.

а жінка в спину застромила ніж [11, с. 62].

Зафіксовані та описані нами фраземи на позначення вчинків людини в романі в віршах Ліни Костенко «Берестечко» відтворюють широку палітру життя й діяльності людей у відповідний історичний період. Унаслідок проведеного дослідження ми спостерегли більшу кількість мовних одиниць із негативним забарвленням, частина з них не фіксується словниками. З'ясовано також, що саме фразеологічні одиниці на позначення вчинків людини здатні фіксувати й передавати великий обсяг етнокультурного досвіду українського народу. Перспективу подальших досліджень убачаємо в поглибленому аналізі інших тематичних груп фразеологічних одиниць, відібраних в історичному романі в віршах Ліни Костенко «Берестечко».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія: [Навч. посібник для філол. фак. ун-тів]. 2-ге вид., допов. і перероб. Х.: Вища шк. Вид-во при ХДУ, 1988. 134 с.
2. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. К.: Наук. думка, 1989. 154 с.
3. Васіна А. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті [Електронний ресурс] // Глухівський національний університет ім. Олександра Довженка. – режим доступу: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/filologia/vasina.htm>
4. Венжинович Н. Лінгвокультурологічний аспект вивчення фразеології у творах Івана Чендея. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. праць* / відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород: Говерла, 2007. Вип. 11. С. 208 – 212.
5. Венжинович Н. Фразеологічна картина світу у творах Бориса Харчука. *Наукові записки ТНПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Літературознавство* / за ред. М.П. Ткачука. Тернопіль, 2011. № 33. С. 290 – 294.
6. Венжинович Н. Національно-культурна специфіка фразем у творах Петра Скунця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації* / голов. ред. Ю. М. Бідзіля. Ужгород: Говерла, 2012. Вип. 28. С. 164 – 166.
7. Венжинович Н. Лінгвокультурологічні особливості відтворення долі людини у фразеологізмах української мови (на матеріалі поетичних творів Т. Шевченка). *Słowo. Tekst. Czas XII. Frazologia w idiolekcie i systemach języków słowiańskich. W 200. rocznicę urodzin Tarasa Szewczenki* / pod red. M. Aleksiejenki, H. Biłowus, M. Hordy, W. Mokijenki i H. Waltera. Szczecin – Greifswald, 2014. T. 1. S. 190 – 196.
8. Венжинович Н. Фразеологічна картина світу у творах І. Нечуя-Левицького. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки* / відп. ред. Л.М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 38. С. 94 – 98.
9. Гординська І.В. Традиційні та okazionalні фразеологізми в художніх текстах (на матеріалі творів О. Гончара „Собор”, „Прапорносці”, „Тронка”) [Електронний ресурс] // режим доступу: http://gordinskaya.ucoz.ru/_ld/0/6_iQr.doc
10. Зубець Н.О. Естетичне багатство у поетичному мовленні (на прикладі творчості Ліни Костенко). *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. № 1. С. 1 – 3.
11. Костенко Л.В. Берестечко: Історичний роман. К.: Укр. письменник, 1999. 157 с.

12. Кохан Ю. Добір фразеологічного матеріалу як фактор формування ідіостилю письменника (на матеріалі прози Олеся Гончара). *Вісник Харківського університету*. Харків: Лівий берег, 1999. № 426. С. 216 – 220.
13. Левченко О.П. Символи у фразеологічних системах української та російської мов: лінгвокультурологічний аспект: автореф. дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.01; 10.02.02. К., 2007. 30 с.
14. Медведев Ф.П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. 2-ге вид., стереотипне. Х.: Вища школа. Вид-во при Харк. ун-ті, 1982. 232 с.
15. Мокиенко В.М. Национально-культурный и когнитивный аспекты фразеологической номинации: общее и различное. Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Национально-культурный и когнитивный аспекты изучения единиц языковой номинации» (Кострома, 22 – 24 марта 2012 г.) / под науч. ред. А. М. Мелерович. Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2012. С. 9 – 13.
16. Папіш В.А. Семантико-функціональна природа фразеологізмів у художній прозі закарпатоукраїнських письменників (40-90 рр. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Ужгород, 2003. 20 с.
17. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. К.: Наук. думка, 1973. 280 с.
18. СУМ – Словник української мови: В 11 т. К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
19. СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / відповідальний редактор В.О. Винник. К.: Наукова думка, 2003. 786 с.
20. Ужченко В.Д., Уженко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник. К.: Знання, 2007. 494 с.
21. ФС – Ужченко В.Д., Уженко Д.В. Фразеологічний словник української мови. К.: Освіта, 1998. 224 с.
22. Шевченко Т.В. Функціональна семантика фразеологічних одиниць у романі «Берестечко» Ліни Костенко. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Вип.10. 2011. С. 292 – 298.

Natalia Venzhynovych

UKRAINIAN PHRASES DESIGNATING HUMAN ACTIONS (ON THE MATERIAL OF THE HISTORICAL NOVEL IN VERSES «BERESTECHKO» BY LINA KOSTENKO)

Summary. The article deals with the description of phrases in the Ukrainian language, designating human actions on the material of the historical novel in verses «Berestechko» by Lina Kostenko. As result of the study the author draws a conclusion, that it is phraseological units of type which are able to fix and deliver up a great deal of human ethnocultural experience.

Key words: phrases, phraseological units, human actions, mental features, national and cultural information, ethnocultural experience.

Одержано 02.09.2019 р.

© Венжинович Н., 2019